

Tieteellinen julkaiseminen

Tieteellisen julkaisemisen ensisijainen tarkoitus on saattaa tutkimuksen tulokset julkisiksi ja siten toisten tutkijoiden käyttöön, koko tiedeyhteisön arvioitaviksi ja edelleen palvelemaan koko yhteiskuntaa. Yksittäisen tutkimuksen tulokset liittyvät osaksi tieteellistä tietoa siten, että toiset tutkijat käyttävät aiemmin julkaistuja tuloksia lähteenä ja väittämien perusteluina uusissa tutkimuksissa. Tutkimuksen tulosten merkittävyys valikoituu uusissa tutkimuksissa ja myös käytännön sovelluksissa.

Tieteellinen julkaiseminen on kiinteä osa tutkimustoimintaa. Tieteellisten sarjojen tietoa levitetään edelleen, selitetään ja tulkitaan muussa lehdistössä ja joukkoviestimissä. Tietoa siirtyy siten yhteiskunnan eri toimialoille ja hallintoon.

Vuosikymmenien ajan eri maissa tieteelliset seurat ja tutkimuslaitokset ovat hoitaneet tieteellisen julkaisemisen, joka on nähty tärkeänä tehtävänä tieteen edistämisessä ja tieteellisen tiedon levittämisessä. Tieteellisten julkaisusarjojen käytännöksi on muodostunut käsikirjoitusten tieteellinen tarkastusmenettely, mikä tarkoittaa käsikirjoituksissa esitetyn tutkimuksen arvoitua ja julkaisupäätöksen valmistelua vertaisarvioitua käyttäen. Vertaisarvioinnilla tieteelliset sarjat varmistavat, että julkaistava uusi tutkimustulos on saatu pätevillä tutkimusmenetelmillä ja että tulos on toistettavissa. Tarkastusmenettely on jo kauan käytetty ja vakiintunut tutkimuksen laadun varmennusjärjestelmä. Laatujärjestelmät ovat yleistyneet viime aikoina myös talouselämän ja yhteiskunnan toimintoihin erimuotoisina sertifiointeina ja indikaattoreina.

Tieteelliset sarjat tarjoavat vakioituneen järjestelmän uusien tutkimustulosten esittämiseen ja toimivat objektiivisen tiedon lähteenä. Nykyisin talouselämän toimialat ja yhteiskunta vaativat tutkimustietoa yhä nopeammin ja ottavat käyttöönsä tiedosta syntyvän hyödyn. Merkittävä osa tutkimuksesta tehdään tilaustutkimuksena, jonka tulokset menevät tilaajalle eivätkä ole julkisesti saatavilla. Valtion budjettivaroilla ja erilaisten julkisyhteisöjen kautta rahoitetun tutkimuksen tulokset ovat yleensä julkisia ja myös tieteellistä julkaisemista on rahoitettu samoista lähteistä. Tieteel-

listen sarjojen toimituksen, painatuksen ja jakelun kustannuksia ei yleensä julkaisujen myynneillä ja tilauksilla ole pystytty kattamaan. Jos tieteellistä julkaisemista arvioidaan tutkimuksesta erillisenä toimintona, jonka on oltava liiketaloudellisesti kannattavaa, perinteisen tieteellisen kustantajan vaihtoehtoina ovat joko lopettaa sarjansa tai luopua julkaisemisesta, esimerkiksi luovuttamalla sarjansa muille kustantajille.

Tilanne on johtanut tieteellisen julkaisutoiminnan voimakkaaseen keskittymiseen muutamille kansainvälisille kustantajille, joiden toiminnan perusteena on liiketaloudellinen kannattavuus. Nämä suuret kustannustalot neuvottelevat suoraan eri maiden ministeriöiden kanssa niiden hallinnonalaan kuuluvien organisaatioiden ja yliopistojen käyttöön useita tiedelehtiä käsittäviä paketteja, jotka kattavat sähköiset ja paperijulkaisut. Julkisten tiedekirjastojen rahoitustarpeet priorisoituvat näiden lisenssipakettien pohjalta. Perinteisten tieteellisten julkaisuyhteisöjen tiedelehdet ovat tässä kilpailussa ahtaalla. Tieteellisessä julkaisutoiminnassa on tapahtumassa nopea siirtyminen paperijulkaisuista sähköisiin julkaisuihin ja on myös huomattava, että sarjojen oikeuksien siirtyessä kaupallisille kustantajille, sarjojen vanhojen julkaisujen sähköisten versioiden oikeudet ovat myös keskittymässä näille harvoille suorkustantajille.

Kansainvälinen kustannustoiminta on keskittynyt voimakkaasti lääketieteen ja luonnontieteiden aloille, mutta laajentunut viime vuosina kattamaan lisääntyvästi myös muita tieteenaloja. Keskittynyt kaupallinen tieteellinen julkaisutoiminta on tuonut myös etuja: sarjojen tilaaminen paketteina on kirjastoille helpompaa kuin lukuisten yksittäisten sarjojen kanssa asioiminen. Keskittyneet palvelut ovat helpottaneet tiedon kulkua. Kaupalliset kustantajat tarjoavat kehittyntä tietotekniikkaa tilaajien käyttöön. Näiden vastapainona keskittyneen tiedekustantamisen haittana on päätöksenteon siirtyminen kansainvälisellä tasolla harvoihin käsiin. Vaarana on silloin, että tieteelliseen toimintaan kuuluva tiedon vapaa levittäminen ja tutkijoiden oikeudet työhönsä jäävät kaupallisuuden jalkoihin. Kansallisesti merkittävän tutkimuksen aiheet eivät välttämättä myöskään kiinnosta näitä tiedelehtiä.

Suomen Metsätieteellisen Seuran ja Metsäntutkimuslaitoksen välisellä julkaisuyhteistyöllä ja Suomen Akatemian tuella on kustannettu kahta metsätieteellistä sarjaa, *Silva Fennica* ja *Metsätieteen aikakauskirja*. Kymmenen vuotta jatkuneen yhteistyön tuloksena *Silva Fennica* on kehitetty arvostetuksi kansainväliseksi tieteelliseksi sarjaksi, jolla on laaja lukijakunta. Molempia sarjoja on kehitetty käyttäen lähtökohtana tieteellistä laatua ja tiedon vapaata saatavuutta, ja pyritty ottamaan huomioon myös kansalliset tarpeet.

Tieteellisiin sarjoihin sisältyy merkittävästi erilaisia toimintoja ja osaamista, jotka kehittyvät ja joita pitää kehittää jatkuvasti tutkimusalojen kehittymisen mukana. Tieteellisen sarjan toiminnassa keskeisessä osassa on eri maiden tutkijoista koostuvan asiantuntijoiden verkoston pätevyys, vertaisarvioinnin laatu ja kirjoittajien kiinnostus tarjota työnsä tulokset sarjaan arvioitavaksi ja julkaistavaksi. Arvostettu kansainvälinen sarja tuo näkyvyyttä ja lisäarvoa julkaisijaorganisaatioiden lisäksi myös koko toimialalle.

Eeva Korpilahti